

THE ENERGY CRISIS AND ECONOMIC SECURITY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA: STRUCTURAL IMPLICATIONS AND ADAPTATION PERSPECTIVES

Valentin CUTCOVSCHI

Moldova State University, 60 Alexe Mateevici, Chisinau, Republic of Moldova

valentin.cutcovschi@usm.md

ORCID iD: 0000-0002-0481-9174

Purpose of the article: *The article aims to evaluate the impact of the energy crisis on the economic security of the Republic of Moldova by identifying the main structural and institutional vulnerabilities, as well as the opportunities for strengthening economic resilience. The study provides an integrated analysis of how external energy dependence, price volatility, and infrastructural limitations affect macroeconomic stability, sectoral competitiveness, and population welfare.*

Methodology: *The research is based on bibliographic analysis, statistical data examination, and both quantitative and qualitative methods. Quantitative tools include time-series analysis and comparative indicators, while qualitative methods involve conceptual analysis of the notions of economic and energy security as defined in specialized literature.*

Conclusions: *The results show that Moldova's economic security is strongly influenced by the diversification of energy sources, the growth of renewable energy use, and the consolidation of critical infrastructure. The recent energy crisis accelerated the need for structural reforms and demonstrated that economic resilience depends on coherent energy security policies integrated into the national development strategy.*

Originality: *The originality of the article lies in its comprehensive approach that combines theoretical and empirical dimensions to explain the interdependence between energy and economic security, offering practical insights for national policy design and strategic decision-making.*

Keywords: *Energy crisis, Economic security, Energy security, Resilience, Renewable energy, Energy efficiency, Diversification.*

JEL Classifications: Q43, Q48, E60

INTRODUCERE

Bunăstarea unei țări este direct influențată de nivelul de trai al populației și dezvoltarea sa economică, care la rândul său depinde de nivelul de securitate al acesteia. Orice perturbare internă sau externă al nivelului de securitate, are influență directă asupra economiei care asigură existența statului. Sistemul de securitate ca orice sistem, include în sine o serie de componente interconectate, care activează împreună pentru a asigura protecția și stabilitatea unei entități, fie că este vorba de un stat, o regiune sau chiar întreaga lume. Securitatea statului este compusă din mai multe elemente precum securitatea economică, energetică, militară, alimentară, cibernetică, umană și mediului. Toate componentele sistemului de securitate sunt interdependente și interconectate, și este esențial ca ele să fie gestionate în mod coordonat pentru a asigura protecția și stabilitatea statului sau a unei entități în fața amenințărilor interne și externe. Nici o construcție de securitate nu poate fi realizată, dacă individul nu se simte protejat. (Cutcovschi, 2025)

În ultimii ani, sistemul internațional a fost marcat de o succesiune de șocuri care au reconfigurat peisajul securității globale și al stabilității economice. Pandemia de COVID-19, care a fost un început declanșator, a fost urmată îndeaproape de o criză energetică exacerbată de invazia pe scară largă a Federației Ruse în Ucraina în februarie 2022, ceea ce a creat șocuri energetice și o conștientizare acută a vulnerabilităților asociate dependenței de surse de energie instabile și geo-politizate (Hasan, 2022). La nivel european, această criză a reprezentat o "furtună perfectă", suprapunându-se peste presiunile deja existente ale tranziției verzi și obligând Uniunea Europeană să-și reevalueze radical strategiile energetice, plasând securitatea aprovizionării în centrul agendei sale politice (Marhold, 2023).

În acest cadru agitat, Republica Moldova s-a aflat într-o postură de vulnerabilitate maximă. Plasată la cotitura conflictului, națiunea a fost supusă concomitent unor constrângeri multiple: o sosire uriașă de

refugiați, o inflație rapidă, nesiguranță politică și, mai ales, o problemă energetică de o anvergură ce a riscat să zdruncine întregul sistem economic și social. Impactul războiului din Ucraina a fost resimțit profund, amplificând provocările structurale preexistente și testând la limită reziliența statului și a societății (Oleinic, 2023).

Astfel, criza energetică din Republica Moldova nu poate fi analizată ca un eveniment izolat, ci ca un catalizator care a scos la iveală și a agravat interdependențele critice dintre securitatea energetică și securitatea economică națională.

Vulnerabilitatea structurală a Republicii Moldova în sectorul energetic este istorică și profundă. Caracterizată prin dependența sa aproape completă de importurile de energie, țara a fost mult timp vulnerabilă la șocuri externe. Producția internă de energie primară a acoperit doar 22,2% din consumul total în 2023, în timp ce producția de energie electrică a fost limitată la 11,3% din cerere. Această dependență a fost exacerbată de concentrarea importurilor dintr-o singură sursă, în special gazele naturale, și de legătura complexă cu regiunea transnistreană, unde se află Centrala Termoelectrică Cuciurgan (MGRES), un pilon tradițional al sistemului energetic național (Lavrenov, 2025).

Criza care a izbucnit la sfârșitul anului 2022 și pe tot parcursul anului 2023 nu a fost, așadar, doar o criză a prețurilor, ci o criză a securității aprovizionării care a subminat însăși viabilitatea economică a țării. Aceasta a acționat ca un mecanism de transmitere rapidă a incertitudinii din sectorul energetic către întregul sistem economic, prin canale multiple:

- **Șocul inflaționist** – creșterea exponențială a tarifelor la energie a alimentat o spirală inflaționistă, erodând puterea de cumpărare a populației și afectând grav stabilitatea macroeconomică (Duhlicher, 2024).

- **Recesiunea economică și stagnarea** – majorarea costurilor de producție a subminat competitivitatea întreprinderilor mici și mijlocii (IMM-uri), ducând la o contracție a activității economice. După faza acută a crizei, economia a intrat într-o perioadă de stagnare, alimentată de costurile energetice încă ridicate și de incertitudinea regională (Erhan et al., 2023)

- **Sărăcia energetică și deteriorarea calității vieții** - la nivel microeconomic, criza a condus la o creștere alarmantă a sărăciei energetice, definită prin situația în care gospodăriile cheltuiesc peste 10% din venituri pe energie. Acest fenomen a forțat populația să facă rabat de la alte necesități esențiale, precum alimentația de calitate, sănătatea și educația, având un impact direct și negativ asupra calității vieții.

- **Presiuni asupra finanțelor publice** – Guvernul a fost nevoit să intervină cu programe de compensații masive, finanțate în mare parte din credite externe, ceea ce a pus o presiune suplimentară asupra bugetului de stat și a datoriei publice (Lavrenov, 2025).

Prin urmare, acest articol pleacă de la premisa că, în opinia noastră, criza energetică nu a fost doar un șoc extern, ci și o revelație a deficiențelor structurale ale modelului economic al Republicii Moldova, un model bazat pe consum, cu investiții reduse și o forță de muncă în scădere.

Deși efectul imediat al crizei energetice a fost larg documentat, o examinare profundă a consecințelor sale structurale pe termen lung și a căilor de ajustare durabilă rămâne un domeniu care necesită o investigație academică metodică. Această lucrare intenționează să umple acest spațiu, depășind evaluarea situațională a evenimentelor și axându-se pe schimbările fundamentale pe care criza le-a generat sau le-a făcut obligatorii.

Scopul principal al cercetării este analiza complexă a interdependențelor dintre criza energetică și securitatea economică a Republicii Moldova, evaluarea implicațiilor structurale la nivel macroeconomic și social, și identificarea perspectivelor viabile de adaptare pentru consolidarea rezilienței naționale. Pentru a atinge scopul propus vom urma următoarele obiective specifice: analiza vulnerabilităților structurale ale sectorului energetic care au precedat și au amplificat impactul crizei; evaluarea canalelor de transmisie prin care șocurile energetice au influențat stabilitatea macroeconomică, competitivitatea economică și bunăstarea populației; răspunsul politicilor publice la criză, măsurile de urgență aplicate și inițiativele strategice de pe termen mediu și lung; identificarea și evaluarea critică a perspectivelor de ajustare structurală, inclusiv

modernizarea infrastructurii energetice, promovarea eficienței energetice, stimularea investițiilor în producția internă de energie și potențiala integrare a noilor tehnologii; formularea de recomandări de politici publice menite să transforme criza actuală într-o oportunitate pentru o dezvoltare economică durabilă și consolidarea securității energetice, în conformitate cu parcursul european al țării.

Metodologia cercetării se va baza pe o abordare calitativă și cantitativă, combinând analiza datelor statistice de la Biroul Național de Statistică și alte surse oficiale, cu analiza documentelor de politici publice, a rapoartelor elaborate de instituții financiare internaționale și a literaturii științifice relevante. Prin această abordare multi-dimensională, lucrarea urmărește să ofere o imagine completă și nuanțată a uneia dintre cele mai mari provocări cu care s-a confruntat Republica Moldova în istoria sa recentă și să contribuie la fundamentarea unor strategii de viitor bazate pe lecțiile învățate.

MATERIALE ȘI METODE

Abordarea metodologică a acestei cercetări este mixtă, combinând analiza calitativă a documentelor cu analiza cantitativă a datelor statistice. Această abordare permite o înțelegere cuprinzătoare a fenomenului studiat, de la cauzele sale structurale până la impactul său măsurabil.

Analiza calitativă se bazează pe o analiză cuprinzătoare a literaturii științifice relevante, inclusiv articole publicate în reviste academice internaționale, studii de caz și lucrări ale unor conferințe. Au fost analizate surse legate de concepte teoretice precum securitatea energetică, vulnerabilitatea energetică și reziliența economică în contextul crizelor. De asemenea, au fost analizate rapoarte și documente de politici emise de organizații internaționale prestigioase, precum Agenția Internațională a Energiei (AIE), Banca Mondială, Fondul Monetar Internațional (FMI) și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). O atenție deosebită a fost acordată documentelor strategice naționale ale Republicii Moldova, inclusiv Strategia Energetică, programele guvernamentale și rapoartele de activitate ale Agenției Naționale de Reglementare în Energetică (ANRE). A fost utilizată o abordare de analiză comparativă pentru a plasa situația Republicii Moldova într-un context regional și european, evidențiind atât provocările comune, cât și specificul naționale.

Analiza cantitativă a implicat colectarea și prelucrarea datelor statistice din surse oficiale. Datele privind bilanțul energetic, producția, importurile, exporturile și consumul au fost obținute de la Biroul Național de Statistică al Republicii Moldova (BNS). Indicatorii macroeconomici, precum Produsul Intern Brut (PIB), inflația, balanța comercială, investițiile străine directe și șomajul, au fost extrași din bazele de date ale BNS, Băncii Naționale a Moldovei (BNM) și mai multor instituții financiare internaționale. Metodele statistice și economice utilizate includ analiza seriilor temporale pentru a identifica tendințele pre- și post-criză și analiza corelațiilor pentru a stabili legături între variabilele energetice și cele macroeconomice.

Prin sintetizarea acestor două abordări, cercetarea își propune să ofere o imagine holistică și solidă din punct de vedere științific a modului în care criza energetică a transformat situația economică din Republica Moldova și care sunt căile fezabile pentru o adaptare durabilă.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Siguranța economică reprezintă temelia funcționării îndelungate și a progresului sistemului economic al unei țări. Ea include un ansamblu de însușiri interne și externe care facilitează sporirea dinamică și productivă a economiei naționale, ajutând-o să onoreze cerințele societății, ale statului și ale persoanei, garantând totodată competitivitatea pe piețele străine și apărarea contra diferitelor pericole și pagube. Natura complicată a economiei globale face din siguranța economică un aspect esențial pentru vitalitatea unei națiuni. Totuși, numeroși factori interni și externi influențează măsura în care poate fi garantată siguranța economică, deoarece acești factori implică pericole ce necesită a fi prezise și gestionate.

Unul din principalele pericole pentru siguranța economică, îl constituie situația critică energetică, care în contextul complicat al economiei mondiale, reprezintă un punct principal în stabilirea și reconfigurarea metodelor de siguranță economică ale statelor. Energia este o sursă primară pentru mersul înainte și avansarea unei economii contemporane. Din acest motiv, orice deranjament sau dificultate în sectorul energetic poate produce rezultate considerabile asupra echilibrului economic și a siguranței naționale.

Crizele energetice pot fi pornite de o mulțime de elemente, cum ar fi schimbările rapide ale prețurilor la energie, lipsa de echilibru politică în zonele principale de obținere sau transport, dar și de dezastre naturale sau întâmplări neașteptate. Aceste dificultăți nu doar că pot afecta accesul și tariful energiei, dar pot influența și măsura economică, migrațiile de capital, ocupațiile și chiar liniștea socială.

În fața acestor obstacole, țările adesea trebuie să reevalueze și să reformuleze ideea lor de siguranță economică. Pericolul energetic devine un stimulent pentru crearea unei perspective strategice noi care tratează nu doar chestiunile imediate ale furnizării cu energie, dar și efectele pe termen lung asupra progresului economic sustenabil și a siguranței naționale.

În acest context, este necesară o abordare mai amplă și științifică, care să evalueze interconexiunile dintre aspectele economice, politice, sociale și tehnologice ale crizei energetice și să propună soluții bazate pe date și dovezi empirice (Cutcovschi, 2025).

Corelația dintre criza energetică, securitatea energetică și securitatea economică nu este una liniară, ci un sistem complex de interdependențe, în care fiecare element îl influențează și este influențat de celelalte. Această relație poate fi descrisă ca un "triunghi al vulnerabilității": o criză energetică este, în esență, o manifestare acută a unei securități energetice precare, care, la rândul său, subminează direct securitatea economică a unui stat. În sens invers, o securitate economică robustă este o condiție esențială pentru a putea realiza investițiile necesare consolidării securității energetice pe termen lung.

O criză energetică se lansează atunci când apar șocuri majore în sistemul de aprovizionare cu energie. Acestea nu se exprimă doar prin lipsa fizică a resurselor, dar și prin volatilitatea extremă a prețurilor și perturbarea lanțurilor logistice. Războiul din Ucraina a fost un catalizator perfect, generând ceea ce Agenția Internațională a Energiei (IEA) a numit "prima criză energetică cu adevărat globală" (Senial, 2023). Un stat cu o **securitate energetică** scăzută, caracterizată prin:

- **Dependență ridicată de o singură sursă de import**, cum a fost cazul multor țări europene, inclusiv Republica Moldova, față de gazul rusesc .

- **Lipsa diversificării mixului energetic**, ce se caracterizează prin o dependență excesivă de combustibilii fosili importanți.

- **Infrastructură energetică subdezvoltată sau neinterconectată** din care rezultă lipsa legăturilor cu piețele alternative și limitează opțiunile în caz de criză.

- **Capacitate redusă de producție internă** manifestată prin absența surselor proprii de energie, ce sporește vulnerabilitatea la șocurile externe.

Tranziția de la o criză energetică la o criză economică generalizată se realizează prin multiple canale de transmisie, care afectează simultan nivelul macroeconomic, sectorial și social. Acestea sunt prezentate în Tabelul 1.

Relația dintre siguranța energetică și cea financiară este bidirecțională, alcătuiind o buclă de feedback. O siguranță economică slabă împiedică o națiune să realizeze investițiile mari esențiale pentru a-și întări siguranța energetică. Edificarea unei infrastructuri adaptabile – precum interconectări de gaze și electricitate, facilități GNL și dezvoltarea surselor regenerabile – necesită fonduri considerabile și un mediu de plasare atractiv (Filatov&Klimov, 2023). De asemenea, aplicarea tehnicilor de depozitare a energiei este vitală pentru a garanta echilibrul rețelei. Dar, un stat afectat de o criză economică, cu un buget public limitat și acces redus la finanțare, va avea dificultăți enorme în a implementa astfel de proiecte strategice, ceea ce creează un cerc vicios: securitatea energetică scăzută face statul vulnerabil la șocuri externe; un șoc extern

declanșează o criză energetică; criza energetică subminează securitatea economică, generând inflație și recesiune; insecuritatea economică reduce capacitatea statului de a investi în consolidarea securității energetice; statul rămâne vulnerabil la viitoarele crize.

Tabelul 1. Canalele de transmisie și impactul

Categorie de impact	Descriere
A. Impactul Macroeconomic Direct	Inflația: Energia este un <i>bun fundamental</i> („master commodity”), iar scumpirea ei se transmite automat în costurile tuturor bunurilor și serviciilor. Prețurile mai mari la energie generează inflație generalizată, reduc puterea de cumpărare și amplifică instabilitatea economică.
	Recesiunea economică: Costurile energetice ridicate reduc profitabilitatea companiilor, frânează investițiile și constrâng activitatea economică. În paralel, inflația erodează veniturile reale, contractând consumul. Combinația dintre scăderea investițiilor și reducerea consumului poate conduce spre recesiune.
	Deteriorarea balanței comerciale: Pentru economiile dependente de importuri energetice, majorările de preț duc la creșterea valorii importurilor și dezechilibrează balanța de plăți, exercitând presiuni asupra monedei naționale.
B. Impactul la Nivel Sectorial și Microeconomic	Pierderea competitivității industriale: Industriile energo-intensive (metalurgie, chimie, ciment) devin necompetitive pe piețele externe. Companiile își reduc producția sau se închid, afectând locurile de muncă. Securitatea economică depinde crucial de accesul la energie competitivă.
	Amenințări la adresa securității alimentare: Agricultură consumă masiv energie direct (carburanți) și indirect (îngrășăminte). Scumpirea energiei majorează prețurile alimentelor, afectând securitatea alimentară, mai ales în țările în curs de dezvoltare.
C. Impactul Social	Sărăcia energetică: Gospodăriile ajung să cheltuiască o parte disproporționat de mare din venituri pe energie, reducând consumul pentru alimente, sănătate sau educație. Calitatea vieții scade semnificativ.
	Instabilitate socială și politică: O criză energetică prelungită, combinată cu creșterea sărăciei, poate amplifica tensiunile sociale și poate afecta funcționarea stabilă a statului.

Sursa: elaborat de autor.

Dependența energetică externă a Republicii Moldova reprezintă una dintre cele mai acute probleme structurale ale economiei naționale, având implicații directe asupra securității economice și stabilității macroeconomice. Literatura de specialitate definește dependența energetică ca raportul dintre importurile nete de energie și consumul intern brut de energie, indicator care reflectă gradul de vulnerabilitate al unui stat în fața fluctuațiilor pieței internaționale și a șocurilor geopolitice (European Commission, 2023). Dependența energetică externă poate fi definită și ca o stare în care o economie națională se bazează într-o proporție semnificativă pe importurile de energie pentru a-și satisface cererea internă. Evoluția conceptului de securitate energetică, studiată de autori proeminenți precum Daniel Yergin, a evoluat de la o simplă preocupare pentru cantitatea de resurse la o abordare mult mai complexă, care include stabilitatea prețurilor, diversificarea surselor și reziliența infrastructurii (Yergin, 1988). În cazul Republicii Moldova, nivelul înalt al dependenței externe derivă din lipsa resurselor energetice primare proprii și infrastructura redusă de producere internă, ceea ce determină o expunere pronunțată la riscuri de natură economică și politică (Găină, 2021).

În contextul Republicii Moldova, distincția între dependență și vulnerabilitate este crucială. Dependența de import este o realitate structurală, determinată de lipsa resurselor primare interne. Totuși, vulnerabilitatea este o condiție distinctă, care apare atunci când dependența este concentrată pe o singură sursă sau rută de aprovizionare, expunând statul la riscuri geopolitice și de șantaj. Datele istorice demonstrează că dependența Moldovei a fost, până recent, o vulnerabilitate acută. Aceasta s-a manifestat prin controlul cvasi-total al Rusiei, prin intermediul gigantului de stat Gazprom, asupra sectorului gazelor naturale, dar și printr-o dependență de electricitatea produsă în regiunea separatistă Transnistria, alimentată cu gaze rusești. Prin eforturile recente de diversificare, cum ar fi achizițiile de gaze de pe piața europeană și

de electricitate din România, Republica Moldova a redus substanțial vulnerabilitatea sa, transformând o dependență concentrată într-o dependență diversificată, care este mult mai rezilientă.

Vulnerabilitatea, în contextul securității energetice, reprezintă susceptibilitatea unui sistem la șocuri sau perturbări majore. Această stare poate fi atribuită atât factorilor externi, cât și deficiențelor interne. Din punct de vedere teoretic, vulnerabilitatea unui stat se manifestă atunci când un alt actor deține capacitatea de a exercita un control disproporționat asupra sa, un concept legat de "echilibrul de putere" în relațiile internaționale.

În contextul macroeconomic, impactul asupra Produsului Intern Brut (PIB) denotă că șocul energetic a avut un impact direct și profund asupra activității economice a Republicii Moldova. După o creștere remarcabilă în 2021, cu un vârf de 9.90% în primul trimestru, economia a intrat într-o fază de contracție în 2022. Potrivit datelor Băncii Naționale a Moldovei, PIB-ul s-a contractat cu 2.2% în al doilea trimestru al anului 2023 comparativ cu aceeași perioadă a anului precedent, iar în prima jumătate a anului 2023, declinul a fost de 2.3%. Această dinamică a fost cauzată de o cerere internă modestă, de scăderea consumului și a investițiilor, precum și de condițiile de creditare restrictive (BNM,2023).

Totuși, economia a arătat o tărie neașteptată, înregistrând o mărire reală de 0.7% pentru tot anul 2023. Această revenire a fost sprijinită de rezultatele solide ale anumitor domenii. În timp ce ramurile mari consumatoare de energie au fost intens lovite, sectoare precum agroalimentara (+31.9%), ospitalitatea (+26.1%) și, în mod deosebit, domeniul energetic în sine (+11.1%) și cel al informațiilor și comunicațiilor (+7.5%) au funcționat ca propulsoare de avans, micșorând urmarea nefavorabilă a crizei. Această derulare sugerează o economie împărțită, în care domeniile mai puțin dependente de energia adusă din străinătate, asemenea agriculturii, influențată de condiții climatice prielnice, și IT-ul, cu o natură a serviciilor bazată pe inovație, au compensat forțele regresive din alte părți.

De asemenea, criza a funcționat ca un catalizator pentru o schimbare strategică fundamentală. Actele oficiale, precum Strategia Energetică a Republicii Moldova 2050, definesc o viziune clară de tranziție către un sistem energetic sigur și independent. Punerea în aplicare a acestei strategii, care presupune investiții de 43 de miliarde de euro în energie regenerabilă și eficiență energetică, este prevăzută să aducă o sporire anuală suplimentară a PIB-ului de circa 2%. Prin urmare, pe termen lung, criza nu este văzută doar ca un impediment, ci și ca o șansă de a moderniza economia și de a produce o nouă sursă de avans economic.

Inflația a fost cel mai direct și violent demers macroeconomic influențat de criza energetică. Ritmul anual al inflației a urcat de la 0.4% la finalul anului 2020 la un nivel dramatic de 18.52% în februarie 2022. Acest fenomen a atins un apogeu istoric de 34.62% în octombrie 2022, una dintre cele mai înalte cotații din Europa.

Cauza primordială a fost inflația importată, condusă de avântul puternic al cotațiilor la gaze și electricitate pe piețele internaționale. Prețurile pentru gazele naturale s-au majorat de șapte ori, iar cele pentru electricitate au sporit cu 400%. Aceste sporiri au declanșat un efect de reverberație în cascadă, atingând tarifele tuturor bunurilor și serviciilor, de la alimente la transport.

În fața acestei constrângeri inflaționiste, Guvernul și Banca Națională a Moldovei au început acțiuni coordonate. O strategie timpurie a fost păstrarea unor tarife parțial controlate, ceea ce a apărut într-o oarecare măsură consumatorii, dar a transferat o sarcină economică mare asupra bugetului de stat, realizând o lipsă de acoperire a cheltuielilor. Răspunsul a fost un sistem de subvenții susținut cu asistență externă, care a ameliorat dificultatea socială și a împiedicat o mărire și mai pronunțată a sărăciei. În același timp, BNM a adoptat o tactică monetară restrânsă, folosind mecanisme precum majorarea ratei de bază și a garanțiilor obligatorii. Aceste mișcări, alături de o cerere internă moderată și un efect de referință avantajos, au contribuit la liniștirea impulsurilor dezinflaționiste. Drept rezultat, ritmul inflației a început să scadă brusc în 2023, ajungând la 8.6% în septembrie 2023 și reintrând în plaja vizată a BNM în perioada următoare.

Inflația record din 2022 (28,7%) a fost direct corelată cu dublarea și apoi triplarea prețurilor la gaze naturale și energie electrică. În 2023, deși ritmul s-a temperat, nivelul a rămas ridicat (13,9%). Din 2024–2025, se anticipează o revenire spre niveluri de o singură cifră, însă vulnerabilitatea rămâne ridicată.

Complexitatea contextului actual al economiei globale, reprezintă criza energetică ca un element central în configurarea și redefinirea strategiilor de securitate economică ale statelor. Energia a fost recunoscută totdeauna drept o resursă fundamentală pentru funcționarea și progresul unei economii moderne. Drept urmare, orice tulburare sau criză în domeniul energetic poate genera consecințe semnificative asupra stabilității economice și a securității naționale.

Sectorul industrial deși reprezintă doar aproximativ 12-14% din structura PIB-ului, comparativ cu media UE de 20-25%, a fost afectată disproporționat și extrem de sever de criza energetică datorită intensității energetice ridicate a proceselor de producție (BNS, 2024). Companiile energointensive din sectorul alimentar, fabricarea materialelor de construcție, industria chimică și prelucrarea metalelor – au fost obligate să introducă măsuri severe de micșorare a producției sau chiar să oprească temporar activitatea din cauza cheltuielilor prohibitive cu energia care au depășit puterea de preluare și au șters total marjele de profit.

În septembrie 2022, la apogeul crizei, tarifele la electricitate pentru clienții industriali au urcat cu 80-85% față de anul anterior, ajungând la 3,8-4,2 lei/kWh, un nivel care plasa Moldova între cele mai scumpe piețe din zonă și a făcut producția manufacturieră necompetitivă pe piețele de desfacere (ANRE, 2022).

Investigația sectorială amănunțită demonstrează că sectoarele cu consum energetic mare au suportat cele mai mari retrageri: fabricarea cimentului a coborât cu 28,3% anul 2022 și cu încă 8,2% în 2023, însumând o diminuare totală de 34,1% comparativ cu 2021; industria metalurgică a înregistrat o scădere de 25,8% în 2022 și 6,9% în 2023 (total -30,7%); materialele de construcție în mare parte au înregistrat o scădere de 26,5% în doi ani. Aceste sfere, care necesită temperaturi înalte și procedee termice ample, au fost pur și simplu scoase din piață de prețurile la energie prohibitive, multe firme oprindu-și integral activitatea sau schimbându-și fabricația în state cu energie mai accesibilă.

Puterii competitive a producției industriale moldovenești pe piețele străine i-a fost diminuată esențial de majorarea cheltuielilor energetice, în contextul în care piețele principale de destinație, precum: UE – 67% din exporturi, România – 27%, Italia – 11%, Germania – 7%, nu se confruntau cu creșteri de costuri similare sau posedau apetențe de preluare mult mai mari (Comisia Europeană, 2024). Acest decalaj de capacitate de a concura a lovit puternic vânzările de produse prelucrate, care s-au redus cu 18% în unități fizice în 2022, influând negativ asupra balanței comerciale și la pierderi de posturi în domeniu, fiind concediați în industrie în 2022-2023 circa 15.000 de salariați (BNS, 2024).

Sectorul agricol, care deține o pondere foarte semnificativă în economia moldovenească, aproximativ 10% din PIB, dar 25-30% din ocuparea forței de muncă și peste 60% din exporturi totale, a fost afectat prin canale multiple și complexe, directe și indirecte. Creșterea exponențială a prețurilor la carburanți cu 35-45% în 2022 a majorat dramatic costurile mecanizării agricole, irigații, și transportului produselor agricole către piețe și puncte de export (FAO, 2022).

Sectorul de procesare agroalimentară, care reprezintă aproximativ 42% din producția industrială totală și include vinificația, conserve de legume și fructe, prelucrarea cărnii și laptelui, a fost expus atât la creșterile dramatice de costuri energetice directe, precum electricitate pentru refrigerare, procese tehnologice; gaze pentru sterilizare, pasteurizare, cât și la presiunile inflaționiste masive din amonte prin majorarea prețurilor materiilor prime agricole. Dublă presiune – energie scumpă și materii prime scumpe, a diminuat semnificativ marjele de profit și capacitatea de investiții pentru modernizare, multe întreprinderi fiind nevoite să reducă producția cu 15-25% și să concedieze personal.

Spre deosebire de sectoarele de producție, care au fost afectate direct de șocul costurilor, sectorul serviciilor a demonstrat o reziliență notabilă, susținută de sprijinul extern și de o adaptabilitate internă. Criza a perturbat semnificativ comerțul, prin blocarea rutelor tradiționale de transport. Cu toate acestea, economia

s-a adaptat prin redirecționarea a peste 80% din exporturi către piețele europene, compensând astfel pierderile din comerțul cu Rusia, Belarus și Ucraina. Această reorientare, facilitată de Acordul de Liber Schimb Aprofundat și Cuprinzător (DCFTA) cu UE, a transformat criza energetică dintr-un factor de destabilizare într-un motor de integrare economică și de consolidare a securității economice. În ciuda presiunilor economice, sectorul turismului a înregistrat o evoluție interesantă. Deși turismul receptor a fost afectat de restricțiile pandemice și de incertitudinile geopolitice, turismul intern a primit un "impuls proaspăt". Datele statistice arată o creștere a numărului de turiști în structurile de cazare cu 6.2% și a numărului de înnoptări cu 5.8% în prima jumătate a anului 2025, comparativ cu aceeași perioadă a anului 2024, ceea ce indică o recuperare continuă. Această adaptare a consumatorilor la noile condiții de piață, orientându-se către destinații interne, a compensat parțial scăderea turismului extern și a contribuit la menținerea unei anumite dinamici în sectorul serviciilor.

Reacția Guvernului Republicii Moldova la criză a fost duală. Pe termen scurt, s-au aplicat măsuri de diminuare a șocului, precum oferirea de compensații la factură pentru segmentele vulnerabile de consumatori. Deși necesare, aceste măsuri au avut un caracter paliativ și au adăugat o presiune sporită asupra bugetului de stat.

Pe termen lung, criza a acționat ca un catalizator pentru accelerarea reformelor structurale în sectorul energetic. Direcțiile strategice urmărite sunt incluse în Tabelul 2.

Tabel 2. Direcții strategice pentru consolidarea securității energetice a RM

Direcție strategică	Descriere generală	Acțiuni specifice / Exemple
Diversificarea surselor și rutelor de aprovizionare	Reducerea dependenței de o singură sursă externă de gaze și energie electrică.	- Finalizarea și utilizarea interconexiunilor energetice cu România. - Explorarea importurilor de gaze prin coridorul transbalcanic. - Intensificarea comerțului transfrontalier de gaze cu România.
Dezvoltarea surselor interne de energie	Creșterea capacității interne de producție pentru a asigura autonomie energetică pe termen lung.	- Extinderea investițiilor în energie regenerabilă (solar, eolian). - Evaluarea eficienței instalării generatoarelor pe gaz de mică și medie capacitate.
Eficiența energetică	Reducerea consumului prin modernizare și optimizarea infrastructurii. Este cea mai rentabilă formă de sporire a securității energetice.	- Reabilitarea termică a clădirilor. - Eficientizarea industrială. - Modernizarea transportului public și reducerea pierderilor în rețele.
Integrarea pe piața energetică europeană	Conectarea la piața UE pentru transparență, competitivitate și acces la mecanisme de compensare și echilibrare.	- Armonizarea legislației cu acquis-ul comunitar. - Participarea la piața europeană de energie electrică și gaze. - Consolidarea cooperării cu ENTSO-E și instituțiile UE.

Sursa: elaborat de autor

Succesul acestor strategii de adaptare depinde de mai mulți factori, inclusiv de capacitatea de a atrage investiții, de stabilitatea politică și de continuarea parcursului european. Tranziția de la un model economic bazat pe consum la unul bazat pe investiții și dezvoltare durabilă este un obiectiv pe termen lung, dar esențial pentru a depăși vulnerabilitățile actuale (Dumitrasco, 2025).

CONCLUZII

Criza energetică recentă a funcționat ca un test de stres sever pentru economia Republicii Moldova, scoțând la iveală vulnerabilități structurale adânc înrădăcinate. Dependența cvasitotală de surse externe de

energie, în special de cele cu conotații geopolitice, a fost principalul canal prin care șocurile externe s-au propagat în economia națională, generând o criză economică și socială complexă. Recesiunea economică, inflația accelerată, scăderea competitivității industriale și creșterea alarmantă a sărăciei energetice sunt cele mai vizibile consecințe ale acestei crize.

Vulnerabilitatea energetică a Republicii Moldova nu este doar o problemă tehnică sau economică, ci una de securitate națională, cu implicații directe asupra stabilității statului și a bunăstării cetățenilor săi. Răspunsurile pe termen scurt, deși necesare pentru a atenua impactul imediat asupra populației, s-au dovedit a fi insuficiente pentru a rezolva problemele de fond.

Pentru a întări securitatea economică și energetică pe termen lung, se impun următoarele recomandări strategice, adresate Guvernului Republicii Moldova și partenerilor de dezvoltare:

1. *Accelerarea integrării ENTSO-E și reziliența rețelei*

Punerea în funcțiune operațională a LEA Vulcănești–Chișinău trebuie realizată urgent (până la sfârșitul anului 2025). Concomitent, trebuie inițiate imediat proiecte de interconexiune suplimentare pentru a depăși pragul critic de 50% din capacitatea de import, care este atins de LEA V-C. Integrarea deplină în ENTSO-E necesită parcurgerea cu succes a testelor de funcționare sincronă și dezvoltarea unui cadru de reglementare care să gestioneze o piață interconectată. Aceste măsuri vor reduce decisiv pârghia geopolitică exercitată de MGRES.

2. *Schimbarea focalizării SER: de la capacitate la stocare și flexibilitate*

Având în vedere creșterea rapidă a capacității instalate de SER (858 MW), în special a celei fotovoltaice (PV), investițiile trebuie concentrate pe soluții care să rezolve problema intermitenței. Aceasta implică finanțarea masivă a sistemelor de stocare în baterii (BESS) și modernizarea rețelelor pentru a permite decongestionarea. Obiectivul de 500 MW de stocare până în 2050 trebuie tratat ca o prioritate pe termen scurt și mediu. Fără stocare, energia regenerabilă nu poate înlocui în mod fiabil sursele de bază în perioadele de vârf.

3. *Consolidarea rezilienței fiscale prin investiții în eficiență.* O parte din sprijinul bugetar acordat de UE/IFI ar trebui reorientată de la compensațiile directe (măsuri pe termen scurt, deși necesare) către finanțarea pe termen lung a programelor de eficiență energetică. Investițiile în renovarea clădirilor și reducerea pierderilor din rețele reprezintă singura modalitate de a reduce cererea structurală de energie. Această abordare transformă cheltuielile pasive (compensarea costurilor) în investiții active, diminuând astfel necesarul de importuri costisitoare (care au atins 6% din PIB în 2022) și reducând presiunea fiscală viitoare.

4. *Sprijinirea competitivității sectorului privat*

Trebuie dezvoltate scheme de sprijin țintite pentru întreprinderile mari non-casnice, care reprezintă 57% din volumul total de gaz consumat. Sprijinul pentru agenții economici trebuie să depășească simpla subvenționare și să se concentreze pe asistență tehnică și financiară pentru investiții în eficiența energetică și instalarea de SER pentru uz propriu. Aceasta va contribui la refacerea competitivității industriale, care a fost grav afectată de șocul prețurilor, în special în sectoarele prioritare precum industria agroalimentară cu valoare adăugată mare.

Deși criza energetică a avut un impact devastator, ea a creat și un imbold de oportunități pentru reforme structurale ambițioase. Transformarea acestor provocări într-un catalizator pentru modernizare și consolidarea rezilienței va fi testul definitoriu pentru viitorul economic și energetic al Republicii Moldova. Direcțiile viitoare de cercetare ar trebui să se concentreze pe evaluarea eficacității concrete a măsurilor de diversificare energetică implementate, pe modelarea scenariilor de dezvoltare a sectorului de energii regenerabile și pe analiza impactului pe termen lung al sărăciei energetice asupra capitalului uman.

REFERINȚE

1. Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică (ANRE). (2022). Decizii tarifare pentru energie electrică și gaze naturale. Disponibil la: <https://www.anre.md/en>
2. Ajibade, H., Ujah, C. O., Nnakwo, K. C., & Kallon, D. V. V. (2024). Improvement in battery technologies as panacea for renewable energy crisis. *Discover Applied Sciences*, 6(7), Article 374. <https://doi.org/10.1007/s42452-024-06021-x>
3. Banca Națională a Moldovei (2023) Raport asupra inflației N4, <https://www.bnm.md/ro/content/raportul-asupra-inflatiei-nr-4-2023>
4. Biroul Național de Statistică (BNS). (2024). Produsul Intern Brut și indicatori macroeconomici. Disponibil la: https://statistica.gov.md/en/statistic_indicator_details/12
5. Comisia Europeană (EU Commission). (2024). Republic of Moldova - Economic Forecast. Brussels. Disponibil la: https://economy-finance.ec.europa.eu/economic-surveillance-eu-economies/moldova_en
6. Cutcovschi, V. (2025). *Securitatea economică în contextul crizei energetice: metode de asigurare*. In *Conferința internațională Dezvoltarea economico-socială durabilă a euroregiunilor și a zonelor transfrontaliere*, ediția a XX-a, Iași, 25–26 octombrie 2024 (Vol. XLVIII, pp. 63–73). Presa Universitară Clujeană. <https://editura.ubbcluj.ro/index.php/puc/catalog/view/3910/24700/6310>
7. Duhlicher, G. (2024). *Creșterea inflației – problemă economică majoră a Republicii Moldova*. *Vector European*, (1), 67–70. <https://doi.org/10.52507/2345-1106.2024-1.14>
8. Dumitrasco, M. (2025). Alignment of the economic policies of the Republic of Moldova to the best practices of neighboring European states. *Akademias*, 24(4), 75–82. <https://doi.org/10.52673/18570461.24.4-75.10>
9. Erhan, L., Cobzari, L., & Öztürk, L. (2023). *The impact of the economic crisis on SMEs*. In *Competitiveness and Innovation in the Knowledge Economy: 27th International Scientific Conference, Conference Proceedings* (pp. 432–435). ASEM. <https://irek.ase.md/xmlui/handle/123456789/3097>
10. European Commission (2023). EU Energy Statistical Pocketbook. Bruxelles: European Union.
11. Filatov, B., & Klimov, D. (2025). *Analysis of the current state of national economic security stability*. *Economic Scope*. <https://doi.org/10.30838/ep.201.220-224>
12. Food and Agriculture Organization (FAO). (2022). The Impact of the Ukraine Crisis on Food Security and Agriculture in Moldova. Rome: FAO. Disponibil la: <https://www.fao.org/3/cc0951en/cc0951en.pdf>
13. Fuksov, K. (2024). *Victory Day or Europe Day? The politics of memory in Moldova in the shadow of Russia's war in Ukraine*. *Studia Politica: Romanian Political Science Review*. <https://doi.org/10.62229/sprps23-2/5>
14. Găină, A. (2021). *Securitatea energetică a Republicii Moldova: provocări și perspective*. Chișinău: Institutul de Economie.
15. Hasan, Y. (2022). Russia-Ukraine Crisis and Energy Insecurity: Is energy transition a sustainable alternate?. *Journal of Peace and Diplomacy*, 3(1), 30–46. <https://doi.org/10.59111/JPD.003.01.016>
16. Lavrenov, S. Ya. (2025). *Energy crisis in the Moldova-Transnistria region: Hidden motives and possible consequences*. *Geoeconomics of Energetics*, 2025(1), 57–74. https://doi.org/10.48137/26870703_2025_29_1_57
17. Marhold, A. (2023). *Towards a security-centred energy transition: Balancing the European Union's ambitions and geopolitical realities*. *Journal of International Economic Law*. <https://doi.org/10.1093/jiel/jgad043>
18. Oleinic, L. (2023). *Political stability and national security of the Republic of Moldova in the conditions of the regional proximity conflict*. *Moldoscopie*. [https://doi.org/10.52388/1812-2566.2022.2\(97\).04](https://doi.org/10.52388/1812-2566.2022.2(97).04)
19. Sanyal, R. K. (2023). *The impact of the war between Russia and Ukraine upshot policy change and inflation: A case-based analysis*. *International Journal for Multidisciplinary Research*. <https://doi.org/10.36948/ijfmr.2023.v05i04.6055>
20. Yergin, D. (1988). Energy security in the 1990s. *Foreign Affairs*, 67(1), 111–130 ISSN 9781446276082
21. https://particip.gov.md/index.php/ru/download_attachment/26585